

Viharikokset Euroopan unionissa

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 1, 10, 21 ja 47 artiklassa taataan oikeus ihmisarvoon; ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen; syrjimättömyyteen sekä tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen.

Taustaa

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa kielletään syrjintä ja velvoitetaan näin EU:n jäsenvaltiot torjumaan rikoksia, joiden vaikuttimena on rasismi, muukalaisviha tai uskonnollinen suvaitsemattomuus taikka uhrin vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti.

EU:n päätöksentekijöiltä tarvitaan enemmän poliittista tahtoa, jotta tiettyjä ryhmiä vastaan esiintyvät pinttyneet ennakkoluulot saadaan karistettua ja jotta olisi mahdollista korvata uhreille, muille samaan ryhmään kuuluville henkilöille ja koko yhteiskunnalle näistä ennakkoluuloista aiheutuvat vahingot. Liian moniin henkilöihin eri puolilla EU:ta kohdistuu solvauksia pelkästään henkilön oletetun tai todellisen alkuperän, vakaumuksen, elämäntavan tai ulkonäön vuoksi.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) on julkaissut kaksi viharikoksia käsittelevää raporttia, jotka muodostavat yhdessä vertailevan analyysin nykyisestä lainsäädännöstä, ihmisten henkilökohtaisista kokemuksista rikoksen uhriksi joutumisesta kun rikokseen on liittynyt ennakkoluuloon perustuvia vaikuttimia, ja virallisen tiedonkeruun tilasta kaikissa EU:n 27 jäsenvaltiossa.

Viharikosten näkyvyyttä ja uhrien oikeuksia käsittelevässä raportissa *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights* viharikoksia tarkastellaan perusoikeuksien näkökulmasta. Lisäksi raportissa esitetään vertaileva analyysi viharikoksia koskevan tiedon keräämisen virallisista mekanismeista ja pohditaan, miten virallisten tietojen keruuta voitaisiin tehostaa. Rikosten uhreiksi joutuvia vähemmistöjä koskevassa raportissa *EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime* on tietoa siitä, millaisia kokemuksia tutkimukseen osallistuneilla on ollut rikoksen uhriksi joutumisesta viidessä rikostyyppissä murrosta vakavaan häirintään.

Keskeiset näkökohdat

Vaikka EU:n jäsenvaltiot ovat pyrkineet torjumaan syrjintää ja suvaitsemattomuutta sekä viharikoksia, tilanne ei näytä parantuvan. Päinvastoin, viime vuosien aikana on EU:n aluella ollut havaittavissa jatkuvia ja toistuvia perusoikeusloukkauksia, joihin on kuulunut ennakkoluuloihin perustuvaa solvausta, päällekkarkauksia ja jopa murhia.

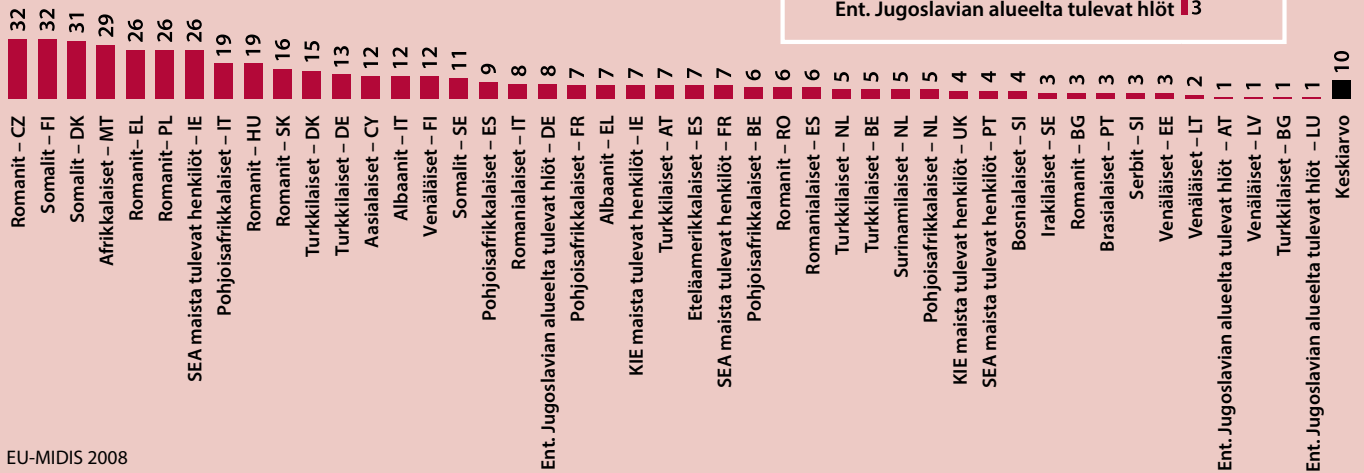
Vuonna 2008 Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskevassa tutkimuksessa (EU-MIDIS) haastateltiin 23 500:aa henkilöä, jotka kuuluivat etniseen vähemmistöön tai joilla oli maahanmuuttajatausta. Tutkimuksen mukaan yksi neljästä jäljempänä lueteltuihin ryhmiin kuuluvasta haastatellusta katsoi joutuneensa henkilökohtaisesti ”rasistisiin vaikuttimiin” perustuvan rikoksen (pahoinpitelyn tai uhkauksen taikka vakavan häirinnän) uhriksi tutkimusta edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Kyseisiä ryhmiä olivat Tšekin romanit, Suomen somalit, Tanskan somalit, Maltaan afrikkalaiset, Kreikan romanit, Puolan romanit ja Irlannin Saharan eteläpuolisesta Afrikasta tulevat henkilöt (ks. kuvio).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut useissa ratkaisuisaan, että maiden on ilmoitettava selkeästi rasististen rikosten tai uhrin vakaumuksen vuoksi tehtyjen rikosten taustalla olevat vaikuttimet. Rikoksen taustalla olevan ennakkoluuloon perustuvan vaikuttimen sivuuttaminen on vastoin Euroopan ihmisoikeusyleissopimuksen 14 artiklaa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korostaa ennakkoluuloihin perustuvia vaikuttimia viharikosten taustalla, koska rikoksentekijä, joka valitsee uhrinsa sillä perusteella, millainen tämä on tai millaisena hän tämän näkee, välittää erityisen nöyryyttävän viestin: uhri ei ole yksilö, oma persoonansa, jolla on omat kykynsä ja kokemuksensa, vaan tietyn ryhmän kasvoton jäsen. Rikoksentekijän mukaan kyseisen ryhmän oikeudet voidaan – tai jopa pitää – siis sivuuttaa, mikä on selvästi vastoin EU:n keskeisiä demokratian ja yhdenvertaisuuden periaatteita.

Tutkimuksen mukaan viharikosten uhrit ja todistajat ovat haluttomia ilmoittamaan rikoksista lainvalvontaviranomaisille, oikeusviranomaisille, kansalaisjärjestöille ja uhrien tukiryhmille. Monet rikokset jäävätkin ilmoittamatta ja syytteet niistä nostamatta, eivätkä ne tule lainkaan esille. Tällöin uhrien oikeuksia ei pystytä ehkä kunnioittamaan tai

Etniseen vähemmistöön ja maahanmuuttajaryhmiin kuuluviin henkilöihin kohdistuneet koettuun "rasistiseen vaikuttimeen" perustuvat rikokset EU:n jäsenvaltioittain (%)

EU-MIDIS 2008

Liitetiedot: Kysymys DD4-DE5: Luuletko, että [tämä tapaus / jokin näistä tapauksista] 12 EDELLISEN KUUKAUDEN AIKANA tapahtui osittain tai täysin siksi, että sinulla on maahanmuuttaja-/vähemmistötausta?; KIE = Keski- ja Itä-Eurooppa; SEA = Saharan eteläpuolinen Afrikka.
Lähde: FRA (2012), EU-MIDIS Data in focus 6: Minorities as victims of crime, kuvio 5

suojelemaan täysin, eli EU:n jäsenvaltiot eivät noudata velvollisuuksiaan rikosten uhreja kohtaan.

Jatkotoimet

Viharikoksiin ja niihin liittyviin perusoikeusrikkomuksiin puuttumiseksi EU:n ja sen jäsenvaltioiden on lisättävä näiden rikosten näkyvyyttä ja saatava rikosentekijät vastuuseen.

EU:n 27 jäsenvaltion välillä on selviä eroja ennakkoluuloihin perustuvia vaikuttimia koskevien tietojen keräämisessä ja julkaisemisessa. Näiden erojen vuoksi EU:ssa tapahtuvia viharikoksia koskevat virallisten tietojen keruumenetelmät eivät anna oikeaa kuvaa tilanteesta. FRA:n julkaisussa *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights* todetaan, että vain kahdeksan EU:n jäsenvaltiota kerää tietoja rikoksista, joiden vaikuttimena on uhrin (oletettu) seksuaalinen suuntautuminen, ja vain neljä kerää tai julkistaa tietoja romaneihin kohdistuvista rikoksista.

EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi annettava lainsäädäntöä, jossa jäsenvaltiot veloitetaan keräämään ja julkaisemaan viharikoksiin liittyviä tilastotietoja. Tietoihin olisi sisällyttävä ehdottomasti vähintään yleisön ilmoittamien ja viranomaisien rekisteröimien tapausten määrää sekä rikosentekijöille langetettujen tuomioiden määrää koskevat tiedot sekä tiedot siitä, millä perusteella nämä rikokset on katsottu syrjiviksi ja millainen rangaistus niistä on määrätty.

Lainvalvontaviranomaisten ja oikeuslaitoksen olisi seurattavana valppaina merkkejä ennakkoluuloihin perustuvista vaikuttimista. Lainsäätäjien olisi harkittava kovennettuja rangaistuksia viharikoksista näiden rikosten vakavuuden korostamiseksi. Tuomioita antavien tuomioistuinten olisi käsiteltävä ennakkoluuloihin perustuvia vaikuttimia julkisesti,

jotta tieto viharikoksista lisääntyisi ja jotta kävisi selväksi, että tällaisista rikoksista saa kovemman rangaistuksen.

Mikäli mahdollista kansallisen lainsäädännön puitteissa, EU:n jäsenvaltioiden tulisi jaotella viharikoksista kerätyt tiedot sukupuolen, iän ja muiden muuttujien mukaan, jotta rikoksen uhriksi joutumiseen ja rikosten tekemiseen liittyviä yhteyksiä ymmärrettäisiin paremmin. Viharikoksiin liittyvien virallisten tietojen keruumenetelmää pitäisi täydentää rikoksen uhriksi joutumista koskevin kyselytutkimuksin, joilla saadaan selvitettyä näkökohtia, jotka liittyvät esimerkiksi ilmoittamatta jätettyjen rikosten luonteeseen ja määrään, rikosten uhrien kokemuksiin lainvalvontaviranomaisten kanssa, ilmoittamatta jättämisen syihin ja viharikosten uhrien omien oikeuksiensa tuntemiseen.

Yleisesti ottaen valtaosan EU:n jäsenvaltioista olisi laajennettava viharikoksia koskevien virallisten tietojen keruuta, jotta

- viharikokset saavat lisää näkyvyyttä EU:ssa
- viharikosten uhrit saavat tilaisuuden vaatia rikosentekijät vastuuseen teoistaan
- EU:n jäsenvaltiot voivat puuttua tehokkaasti viharikoksiin, sillä ne ovat vastoin perusoikeuksia.

Lisätieto:

FRA:n viharikoksia koskevat raportit *Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights* ja *EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime* ovat saatavilla osoitteessa: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources>

Yleiskatsaus FRA:n toiminnasta rasismien ja muun suvaitsemattomuuden alalla on saatavilla osoitteessa: <http://fra.europa.eu/en/theme/racism-related-intolerances>